

De economische wetenschap in het licht van de methodologie

van de Klundert, T.C.M.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1962

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
van de Klundert, T. C. M. J. (1962). De economische wetenschap in het licht van de methodologie. *Maandschrift Economie*, 26(5), 257-269.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright, please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DE ECONOMISCHE WETENSCHAP IN HET LICHT VAN DE METHODOLOGIE

door

Dr. Th. C. M. J. VAN DE KLUNDERT

1. Definitie van de economische theorie.

De neiging om gangbare begrippen tot op de bodem te doorvorsen, kan tot een eindeloze regressie leiden. Nochtans is het zaak het thema van beschouwing en discussie nauwkeurig te specificeren, opdat tenminste de basis voor een intersubjectieve communicatie aanwezig is. Deze overweging doet de behoefte rijzen uitdrukkelijk te stellen wat op deze plaats onder economie wordt verstaan.

Na erop gewezen te hebben, dat het centrale probleem van de economische theorie gevormd wordt door de vraag hoe zich de allocatie van middelen binnen een bepaalde economische orde voltrekt, concludeert E. Schneider: „Es versteht sich eigentlich von selbst, dasz es sich hier um quantitative Zusammenhänge handelt und die ökonomische Theorie deshalb von Natur aus eine quantitative Wissenschaft, das heiszt, eine Wissenschaft ist, in der es um Gröszen und Beziehungen zwischen Gröszen geht”.¹⁾ Deze opvatting, waarmee ik mij volledig kan verenigen, sluit niet uit, dat wordt onderzocht welke de concrete maatschappelijke organisatievorm is, waarbinnen het economisch mechanisme functioneert. Het kwalitatieve vraagstuk van de sociaal-economische orde vindt echter zijn verklaring buiten de economische theorie in bovenbedoelde zin, het heeft zijn domein in de sociale anthropologie, de filosofie en de geschiedenis. Zo is, om een voorbeeld te geven, de vraag naar de werking van de gouden standaard een opgave voor de economische theorie. Daarentegen valt de verklaring van het ontstaan en verdwijnen van dit geldstelsel als historisch fenomeen buiten de competentie van de economische theorie.

Indrukwekkend is het aantal beschouwingen, waarin naar een onderlinge rangschikking en plaatsbepaling van de economische theorie enerzijds en de economische politiek anderzijds wordt gezocht. In een uitvoerig gedocumenteerd en diepgaand betoog komt P. Hennipman tot de conclusie, dat voor een tegenstelling geen plaats

¹⁾ E. Schneider, Einführung in die Wirtschaftstheorie, IV. Teil, I. Band, Tübingen 1962, p. 10.

is, omdat zijns inziens theorie en politiek complementair ten opzichte van elkaar zijn.¹⁾ Dit standpunt betekent een belangrijke verruiming in vergelijking met de vaak gehuldigde opvatting, dat de theorie volledig dienstbaar moet worden gemaakt aan de economische politiek. In de visie van Hennipman wordt het begrip economische politiek zodanig genuanceerd, dat de beoefening van de theorie praktisch in alle gevallen van nut kan zijn voor de economische politiek.

Hoewel de synthese van Hennipman uitnodigt tot een dankbare aanvaarding, blijft het moeilijk het primaat van de theorie te laten vallen, en wel om de volgende reden. De economie is mijns inziens primair een wetenschap, d.w.z. een geheel van problemen en methoden gericht op het verkrijgen van kennis van de waarheid vanuit het economisch aspect. Eerst in tweede instantie doet zich dan de vraag voor of de verworven kennis noopt tot handelen, m.a.w. tot een toepassing van onze waarheidsconceptie. Kennis van de waarheid, doel van elke wetenschap, is slechts mogelijk langs de weg van de hypothese-vorming, dus van de theorie. Natuurlijk rijst hier de vraag naar de bijdrage van de feitelijke economische politiek aan het verwerven van inzicht en kennis. Deze interessante methodologische kwestie zal in de volgende paragraaf nader aan de orde worden gesteld.

Samenvattend kan dus worden gezegd, dat de economie bestaat uit het geheel van de door schaarsteverhoudingen bepaalde problemen in samenhang met een door de wetenschappelijke traditie gevormd arsenaal van oplossingen of modellen. Dat de mathematica hierbij een onmisbare plaats inneemt, behoeft geen nadere toelichting en wordt door de bestudering van de geschiedenis van het economisch denken op ondubbelzinnige wijze aangetoond.²⁾

2. *Methodologische vraagstukken*³⁾

In een recente behandeling voor de „Tübinger Arbeitstagung der Deutschen Gesellschaft für Soziologie“ overweegt K. R. Popper een aantal methodologische vraagstukken, die ook voor de econoom van het grootste belang zijn.⁴⁾ Er is dan ook alle reden om de voornaamste thesen van deze auteur hier nader te overwegen.

¹⁾ P. Hennipman, Doeleinden en criteria der economische politiek, in: *Theorie van de economische politiek* (red. J. E. Andriessen en M. A. G. van Meerhaeghe), Leiden 1962.

²⁾ Zie bijv. E. Schneider, op. cit., Einleitung.

³⁾ Drs. J. H. G. Segers ben ik dank verschuldigd voor zijn stimulerende kritiek met betrekking tot deze problemen.

⁴⁾ K. R. Popper, *Die Logik der Sozialwissenschaften*, *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, september 1962.

Popper ageert tegen, wat hij noemt, het methodologisch naturalisme in de maatschappijwetenschappen, dat berust op een zijns inziens onjuiste interpretatie van de wetenschappelijke methodiek in de natuurwetenschappen. Kort gezegd, komt dit naturalisme op het volgende neer. Men gaat uit van waarnemingen en statistische metingen om vervolgens via de weg van de inductie tot algemeen geldige uitspraken en theorievorming te komen. Men wil dus de werkelijkheid, zoals die met behulp van de waarnemingsmethoden wordt weergegeven, tot onmiddellijk uitgangspunt van de wetenschapsbeoefening verheffen, omdat aldus, en men beroept zich dan op het voorbeeld van de natuurwetenschappen, de objectiviteit van de wetenschappelijke analyse het dichtst wordt benaderd. Deze visie wordt enigszins geamendeerd door te verklaren, dat de wetenschappelijke objectiviteit in de maatschappijwetenschappen natuurlijk moeilijker te bereiken is dan in de natuurwetenschappen, omdat de onderzoeker in de eerstgenoemde groep van disciplines in sterkere mate *parti-pris* is.

Deze naturalistische methode speelt ook in de economie een grote rol. Als voorbeeld kan het empirisch bepalen van constante verhoudingen (kapitaalcoëfficiënt, loonquote, marktaandeel) worden genoemd. Primair staat dan het meten van een dergelijke constante, waarna op basis hiervan een theorie wordt gevormd.

De inductieve methode bevat steeds de mogelijkheid tot logische contradictie en is daarom als een methode waaraan algemene geldigheid moet worden toegekend logisch niet houdbaar. Op een principe dat zelf niet logisch noodzakelijk is, kan men onmogelijk argumenten met volstrekt dwingende kracht funderen. ¹⁾ Gesteld wordt namelijk, dat alleen kennis wordt verkregen, indien deze op ervaring is gebaseerd, maar dan is het ook niet duidelijk waarom het principe van de inductie zelf moet worden aanvaard. De enige uitweg is het postuleren van een *a priori* (bijv. het causaliteitsbeginsel van Kant). Het probleem van de inductieve inferentie vervalt echter, indien men niet langer vooropstelt dat de uitspraken verifieerbaar moeten zijn, maar slechts falsificeerbaar. Deze gedachtengang impliceert het primaat van de theorie, vandaar Poppers conclusie: „Es gibt keine Beobachtung ohne Hypothese... Die Induktion ist die falsche These dasz man von der Beobachtung ausgehen kann. Induktion gibt es eben nicht". ²⁾ Wat voor nadelige gevolgen het verwaarlo-

¹⁾ K. R. Popper, *The logic of scientific discovery*, Londen 1959, hoofdstuk I.

²⁾ R. Dahrendorf, *Anmerkungen zur Diskussion der Referate von Karl R. Popper und Theodor W. Adorno*, *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, september 1962, p. 267.

zen van de theorie ter wille van de feiten kan hebben, wordt door het optreden van de historische school in de economie afdoende aangetoond. ¹⁾

De vraag rijst nu wat de theoreticus zal moeten doen opdat zijn wetenschap empirisch is, d.w.z. zich in een dialoog met de meetbare of waarneembare realiteit bevindt, zonder daarbij op het gebied van de metafysische uitspraken te komen (het probleem van de demarcatie). Het is niet moeilijk in te zien, dat het criterium van Popper de falsificatie vooropstelt: „it must be possible for an empirical scientific system to be refuted by experience”. ²⁾

In de wetenschap wordt dus gebruik gemaakt van deductieve systemen (theorieën, d.w.z. samenhangende stelsels van hypothesen) met de bedoeling daarmee de waarheid op het spoor te komen. Deze theorieën zijn aan een rationele kritiek onderworpen. Daarin ligt hun objectiviteit. De logische conclusies van een theorie kunnen worden getoetst aan de feiten, de ervaring. Zolang de conclusies van een theoretisch systeem met de feiten in overeenstemming zijn, hebben de uitspraken waarheidsgehalte. Blijkt er een tegenspraak tussen de conclusies en de ervaring te zijn, dan moet de theorie worden herzien. Dit moet zodanig geschieden, dat de vroegere ervaringen afleidbaar blijven, zodat het heden in zeker opzicht op het verleden lijkt.

Dat het nuttig is zich te verdiepen in de geschiedenis van het economisch denken spreekt vanzelf. Na de bovenstaande explicatie zal het ook duidelijk zijn, dat het van zeer grote importantie is de ontwikkeling van de economische wetenschap in zijn logische en gesloten vorm van elkaar opvolgende theorieën (modellen), als benadering van de realiteit, te bestuderen. ³⁾ Het wel eens gehoorde bezwaar, dat men daarbij te kort doet aan de historische feitelijkheid, lijkt mij hier minder op zijn plaats.

De methodologie dient strikt te worden onderscheiden van de psychologie van de wetenschappelijke onderzoeker. Bij de vooruitgang van kennis door middel van theorievorming zijn irrationele elementen in het spel, die niet voor een logische analyse in aanmerking komen. Daarbij komt, dat de theoreticus zelf geëngageerd is, of, zoals Popper het stelt: „Unsere Motive und unsere rein wissenschaftlichen Ideale, wie das Ideal der reinen Wahrheitssuche, sind zu tiefst in ausserwissenschaftlichen und zum Teil religiösen Wer-

¹⁾ E. Schneider, op. cit., hoofdstuk VI.

²⁾ K. R. Popper, op. cit., p. 41.

³⁾ Zie bijv. D. B. J. Schouten, *Exacte economie*, Leiden 1957, en het reeds genoemde werk van E. Schneider.

tungen verankert. Der objektive und der wertfreie Wissenschaftler ist nicht der ideale Wissenschaftler. Ohne Leidenschaft geht es nicht, und schon gar nicht in der reinen Wissenschaft. Das Wort „Wahrheitsliebe“ ist keine bloße Metapher.¹⁾ Het is echter de taak van de rationele kritiek en discussie allerlei waarde-vermengingen bloot te leggen en de zuiver wetenschappelijke waarden (als waarheid, relevantie e.d.) van buitenwetenschappelijke waarden gescheiden te houden: „Was man als wissenschaftliche Objektivität bezeichnen kann, liegt einzig und allein in der kritischen Tradition“.²⁾

Het is dus de opgave van de econometrist theoretische constructies op te zetten, die weliswaar al te schematisch en te simpel zijn, maar die toch in logische zin een goede benadering van de realiteit blijken, voorzover zij empirisch kritiseerbaar zijn en nog niet door de feiten zijn weerlegd. De toetsing van de gevonden resultaten kan plaatsvinden door middel van een confrontatie met de voorhanden zijnde gegevens. Dit betekent geenszins dat de modellenbouw op de econometrische mogelijkheden moet worden afgestemd, al zullen de specifieke statistische technieken in bepaalde gevallen wel een belangrijk hulpmiddel vormen bij het empirisch onderzoek.³⁾ Het betekent echter vooral dat de statistiek de nauwkeurig onderzochte ervaringsgegevens moet leveren op grond waarvan de theorie (het model) of moet worden herzien of vooralsnog kan worden gehandhaafd. Onderzocht wordt dan of de uit het model te destilleren consequenties niet in tegenspraak komen met de feitelijke (cijfermatige) bevindingen.

De economische politiek is in dit verband van betekenis voorzover deze informatie bevorderend werkt en in zeker opzicht een substitoot voor het experiment in de natuurwetenschappelijke sfeer biedt. (Hiermede wil overigens niet gezegd zijn, dat de economische politiek moet worden opgevat als een experiment.)

3. De neo-klassieke theorie

Geplaatst tegen de achtergrond van een methodologische verdieping verkrijgt de neo-klassieke economische theorie een bijzondere betekenis. Klassiek betekent dan geen verwijzing naar een anachronisme, maar het benadrukken van een continuïteit in de ontwikkeling

¹⁾ K. R. Popper, art. cit., p. 242.

²⁾ K. R. Popper, art. cit., p. 240.

³⁾ De klacht van R. C. Geary: „Theoretical economists seem sometimes to find perverse satisfaction in the fact that the entities in which they deal are not statistically measurable at all“, duidt mijns inziens op een te streng standpunt ten aanzien van het empirisch karakter van de economie; zie: *Europe's future in figures* (ed. R. C. Geary), Amsterdam 1962, p. 319.

van de economie, die methodologisch verantwoord is. Het voorvoegsel „neo” geeft daarbij aan, dat een confrontatie met de feitelijkeheid steeds weer dwingt tot nieuwe inspiratie en creatie.

In mijn artikel „Modellenbouw en economische realiteit” heb ik gesteld, dat het fundamentele criterium voor de neo-klassieke zienswijze het vertrouwen in een harmonische en evenwichtige ontwikkeling is.¹⁾ Later heb ik in dit verband de naam van A. Einstein genoemd. Dat was niet toevallig. Deze bekende natuurkundige heeft, ook al waren zijn woorden aan de fysicus geadresseerd, de opdracht voor elke wetenschappelijke onderzoeker op indringende wijze geformuleerd: „The supreme task of the physicist is to search for those universal laws from which a picture of the world can be obtained by pure deduction. There is no logical path leading to these laws. They can only be reached by intuition, based upon something like an intellectual love of the objects of experience”.²⁾

De afstand tussen de natuur- en maatschappijwetenschappen is niet zo groot als men wel eens heeft voorgesteld. Sommigen spreken dan ook slechts van een gradueel verschil. In dit verband kan worden opgemerkt, dat in de hedendaagse natuurwetenschappen het begrip „natuurwet” niet meer wordt gehanteerd als absoluut zekere kennis, maar als kennis die tot op heden nog niet door de feiten is weerlegd. Hoe dit ook zijn moge, feit blijft, dat op vele gebieden van de wetenschap het zoeken naar de universele wetten of de harmonie tot een belangrijke kennisvermeerdering heeft bijgedragen.

Overwegingen van buiten-economische aard kunnen dus van eminent belang zijn, voorzover zij de inspiratie van de wetenschapsbeoefenaar voeden en zijn levensbeschouwing vervolmaken. Ook de visie van Popper berust op een „a priori”, waarvan zijn eigen woorden de duidelijke getuigen zijn: „Die Einbildung, dasz wir so ungeheuer viel über die Welt wissen, ist das Falsche... Wir wissen nichts, darum müssen wir bescheiden sein; und weil wir bescheiden sind, können wir Optimisten sein”.³⁾ Men kan hier desgewenst van liberalisme spreken, mits dit begrip niet op een ongenueanceerde (emotionele) wijze wordt gehanteerd.

De buiten-economische overwegingen tonen bovendien aan, dat, hoewel de economie, zoals in paragraaf één gedefinieerd, een eigen traditioneel van de andere wetenschappen onderscheiden discipline is, de neo-klassieke theorie geen isolement betekent. De eenheid van methodiek en het wederzijds begrip onder invloed van een ge-

1) Maandschrift Economie, september 1962.

2) Citaat ontleend aan K. R. Popper, *The Logic of scientific discovery*, p. 32.

3) R. Dahrendorf, art. cit., p. 269.

richtheid op de „universele wetten” zijn van meer betekenis voor het verwerven van kennis dan een wat slordige „inductieve” vermenging van diverse probleemgebieden.

Het is hier niet de plaats om de neo-klassieke theorie uitvoerig te bespreken. Dit is ook niet nodig, want deze theorie is dank zij de vele recente publicaties voldoende bekend. Wel is het zaak in overeenstemming met de gegeven methodologische beschouwingen de resultaten van de neo-klassieke deductie kritisch te bezien.

In navolging van J. E. Meade kunnen in dit verband de volgende ervaringsgegevens, die in het algemeen niet door de resultaten van de neo-klassieke theorie worden gedekt, worden opgesomd: ¹⁾

- a. Dynamische processen, die een afwijking van de evenwichtige groei („golden age”) betekenen.
- b. Vormen van monopolistische concurrentie op in- en verkoopmarkten.
- c. Grote mate van heterogeniteit van kapitaalgoederen (eventueel ook arbeid) en eindprodukten.
- d. Ondeelbaarheid van kapitaalgoederen met de daaruit voortvloeiende onzekerheden en voorspellingsfouten ten aanzien van de economische expansie.

De dynamische processen, voortvloeiende uit reactietraagheid van verschillende groepen van deelnemers aan het economisch proces, hebben in de conjunctuurtheorie uitvoerige aandacht gekregen. Er bestaan modellen, die in vele variëteiten de invloed van het menselijk handelen op de economische grootheden met behulp van „lags”, „leads” en coëfficiënten weergeven. Zo kan men bijvoorbeeld de loonhoogte laten afhangen van de werkgelegenheid „in de vorige periode”. Desgewenst kan men reactievergelijkingen voor bankiers in het geheel opnemen. Nog een andere relatie van dezelfde soort is de investeringsvergelijking, die al heel wat prognostischeurs hoofdbrekens heeft gekost. Het is echter zaak de autonomie van het menselijke handelen niet te verabsoluteren. Dit zou ook tot willekeur leiden en postulaten opleveren, die door de feiten worden gelogenstraft. Een bekend voorbeeld is de structuur van de verwachtingen op de wijze van J. M. Keynes, ²⁾ waarbij sombere vooruitzichten worden gehuldigd en de economie daardoor naar een depressie dreigt af te glijden. ³⁾ Het domineren van deze pessimis-

¹⁾ J. E. Meade, *A Neo-Classical Theory of Economic Growth*, London 1962, Preface to the second edition.

²⁾ J. M. Keynes, *The General Theory of Employment*, *The Quarterly Journal of Economics*, februari 1937.

³⁾ Vgl. J. G. Knol, *Verwachtingen als kenmerken van economische modellen*, *Maandschrift Economie*, juli/augustus 1962.

tische verwachtingen kan bij vigerende *relatieve* schaarsteverhoudingen¹⁾ en voldoende groeimogelijkheden slechts op buiten-economische factoren als politieke onrust, natuurrampen, e.d. worden teruggevoerd. Doet men dit niet, dan wordt aan de structuur van de verwachtingen een te grote betekenis gehecht en wordt het actualiteitsgehalte van de theorie van Keynes overschat. (Op deze basis is echter geen theorie te bedrijven. De wetenschappelijke objectiviteit, gebiedt, dat men „...die *Situation* des handelnden Menschen hinreichend analysiert, um die Handlung aus der Situation heraus ohne weitere psychologische Hilfe zu erklären.“²⁾ Voor de economie betekent deze „Situationslogik“, dat de mens streeft naar winstmaximering of naar een rationele bevrediging van zijn behoeften.

Een confrontatie van de neo-klassieke groeitheorie met de empirische gegevens leidt mijns inziens niet tot een falsificatie van de belangrijkste gevolgtrekkingen uit deze theorie.³⁾ Wel is de conclusie gewettigd, dat op korte termijn reactievertragingen en onzekerheden tot een conjunctuurbeweging kunnen leiden. De structurele ontwikkeling heeft hierop zeker invloed, terwijl ook omgekeerd bijvoorbeeld via de investeringen de conjunctuur van betekenis kan zijn voor structurele factoren als de realisatie van de technische vooruitgang.⁴⁾ Het verdient dan ook aanbeveling, zoals ik in mijn vorig artikel heb bepleit, te streven naar een integratie van structuur- en conjunctuurmodellen.⁵⁾

De veronderstelling van volledige mededinging op alle markten is een werk-hypothese van de neo-klassieke theorie, die duidelijk om aanvulling vraagt. De monopolistische winstmarges kunnen met behulp van de economische principes worden verklaard, zij zijn op te vatten als een weerspiegeling van schaarsteverhoudingen, hetgeen niet uitsluit dat ter realisatie van monopolistische winsten kartels moeten worden gesloten.⁶⁾ Dergelijke institutionele factoren vormen echter op zich geen verklaring, omdat zij uit de schaarsteposities voortvloeien. Vooralsnog is deze benadering niet of nauwelijks in

¹⁾ Vgl. D. B. J. Schouten, op. cit.

²⁾ K. R. Popper, art. cit., p. 246.

³⁾ Vgl. Colin Clark, *Growthmanship*, Hobart Paper 10, London 1961, en D. B. J. Schouten, *De economische groei in de westerse wereld*, Preadvies van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde, 's-Gravenhage 1962.

⁴⁾ Vgl. *Tien jaren conjunctuurpolitiek*, Centraal Planbureau, 1961 (gestencild).

⁵⁾ *Maandschrift Economie*, september 1962, p. 567. Ook Meade spreekt zich hierover uit in zijn genoemde *Preface to the second edition*, en verwijst daarbij naar A. W. Phillips, *A Simple Model of Employment, Money and Prices in a Growing Economy*, *Economica*, november 1961.

⁶⁾ Zie D. B. J. Schouten, *Een algemene evenwichtstheorie van de monopolistische concurrentie en van de nationale winstquote?*, *Maandschrift Economie*, april 1962.

de neo-klassieke theorie geïncorporeerd, wat echter niet wegneemt, dat met behulp van de traditionele grensproduktiviteitstheorie inzicht en kennis wordt verkregen. Op de eerste plaats geldt deze kennis de substitutieprocessen van produktiefactoren met de daaraan verbonden gevolgen voor de werkgelegenheid en capaciteitsbezetting, terwijl daarnaast ook met betrekking tot de inkomensverdeling op relevante factoren kan worden gewezen.

Met betrekking tot de heterogeniteit van goederen vraagt Meade zich af, of een complicatie van de modellenbouw in deze richting de belangrijkste conclusies zou aantasten. Hij meent dat dit niet het geval is. Daartegenover staat de opvatting van Mrs. J. Robinson en anderen, die juist op grond van de heterogeniteit van kapitaalgoederen de grensproduktiviteitstheorie elk realiteitsgehalte ontzeggen.¹⁾ De discussies zijn niet altijd even vruchtbaar, mede omdat de verschillende uitspraken meestal niet empirisch worden getoetst. In een dynamische economie waar vervanging en uitbreiding van de kapitaalgoederenvorraad frequent plaatsvinden, geeft mijns inziens de grensproduktiviteitsleer een juiste, d.w.z. een niet door de feiten achterhaalde, verklaring van de allocatie der produktiefactoren met de daaraan verbonden gevolgen van economische aard.

De uit de ondeelbaarheid van de kapitaalgoederen voortvloeiende gevolgen lenen zich niet gemakkelijk voor kwantificering. Zij vormen het hoofdbestanddeel van Schumpeters conjunctuurverklaring²⁾, die door de opkomst van het Keynesianisme naar de achtergrond werd gedrongen. Toch zijn er in de hedendaagse economische literatuur aanwijzingen, dat de genoemde vraagstukken met behulp van de modellenbouw op een meer indringende wijze kunnen worden geanalyseerd³⁾, hetgeen een belangrijke uitbreiding van de neo-klassieke theorie zou betekenen.

4. *De post-Keynesiaanse benaderingswijzen.*

De benaming post-Keynesiaans lijkt toepasselijk op een groep van economen, die hun theorie bouwen op wat zij in de realiteit van elke dag constateren. Zij bedienen zich daarbij van inductie en hechten bijzonder veel betekenis aan de econometrie. Dat is begrijpelijk. Keynes heeft immers door middel van zijn macro-economische analyse de econometrie een belangrijk werkterrein verschaft. De sympathie is dan ook wederzijds.

¹⁾ Zie bijv. J. Robinson, *Equilibrium Growth Models*, *The American Economic Review*, juni 1961.

²⁾ J. Schumpeter, *Business Cycles*, New York 1939.

³⁾ Zie bijv. L. Johansen, *Substitution versus fixed production coefficients in the theory of economic growth: a synthesis*, *Econometrica*, april 1959.

Een lange uitweiding over deze richting is na de methodologische beschouwingen van paragraaf twee overbodig. Er zij slechts op gewezen, dat het aan de inductieve inferentie eigen is de resultaten als voorspellingen aan te bieden. Inductie vereist immers, zoals gezegd, een a priori zoals het causaliteitsbeginsel of het principe: de toekomst lijkt op het verleden („principle of uniformity of nature”). Er schuilt in deze benaderingswijze een gevaar, indien men zich niet duidelijk van de methodologische problematiek, die aan het voorspellen eigen is, bewust blijft. Dat gevaar is des te groter naarmate de predicties model staan voor een dirigistische economische politiek in een ontwikkelde, d.w.z. gecompliceerde maatschappij.

In de groeitheorie is deze richting vertegenwoordigd met de Harrod-Domar modellen. De essentie daarvan is de empirisch waargenomen constantheid van de kapitaalcoëfficiënt (overigens een betwiste uitspraak), die dan in de toekomst wordt geprojecteerd. Door manipulaties met de nationale investeringsquote kan de centrale overheid in een dergelijk geval economische groei gepaard aan volledige werkgelegenheid garanderen. In een recente variant van deze theorie wordt expliciet rekening gehouden met de substitutie van produktiefactoren en komt de „uniformity of nature” tot uitdrukking in een constant rendement op kapitaalgoederen (In deze beschouwingen marginale kapitaalproduktiviteit geheten).¹⁾

Een probleem, dat in het kader van de post-Keynesiaanse theorie de aandacht bijzonder boeit, is de inflatoire ontwikkeling van beloningen en prijzen. Ook dat laat zich indenken. De actualiteit gebiedt immers om tegenover de bekende „45°-figuur” rechts van het punt van volledige werkgelegenheid te verpozen.

Uit het onderzoek naar de factoren, die tot inflatie bijdragen, spruit een nieuwe visie op het economische gebeuren voort, waarbij de vraag rijst „...of institutionele factoren de economische wetten zelf niet veranderen.”²⁾ De kenmerken van een dergelijke institutionele economie kunnen op gezag van G. Maynard als volgt worden samengevat:³⁾

- a. De ervaring leert, dat prijsverlagingen door de producenten liever niet worden doorgevoerd. Het verstoort de concurrentieverhoudingen en de vraag is toch meestal inelastisch.
- b. De producenten streven niet zo zeer naar winstmaximering op

¹⁾ Zie P. de Wolff: De economische groei in de westerse wereld, Preadvies van de Vereniging voor de Staathuishoudkunde, 's-Gravenhage 1962.

²⁾ A. Heertje, Prijsstheorie en prijspolitiek van de overheid, De Economist, april/mei 1962, p. 344.

³⁾ G. Maynard, Economic Development and the Price Level, Londen 1962.

- lange termijn, maar naar het bereiken van „bevredigende” winsten op korte termijn door een bepaalde opslag boven de gemiddelde (totale) kosten.
- c. De lonen in de diverse bedrijfstakken zijn het resultaat van de machtsposities der vakverenigingen in het onderhandelingsproces. De „wetten” van vraag en aanbod zijn van secundair belang.
 - d. De monetaire politiek speelt slechts een ondergeschikte rol bij het inflatieverschijnsel. De loon- en prijs-spiraal financiert zichzelf, omdat het geldaanbod elastisch is. De overheidsuitgaven laten zich moeilijk beknotten, zodat van die zijde ook geen deflatoire impulsen te verwachten zijn.

Het Keynesiaanse karakter van deze theorie is evident. De werking van het prijzenstelsel is naar het tweede plan verschoven of zelfs geheel van de baan. De volgende uitspraak van Maynard laat aan duidelijkheid niets te wensen over: „Typically, then, prices of goods and services in a modern industrial community are not determined on a market clearing basis. The same is largely true of the remuneration of factors of production, particularly of labour”.¹⁾

De typering van het producentengedrag in de bovengenoemde visie geeft de indruk tot de voorwetenschappelijke kennis te behoren, gebaseerd op intuïtie en subjectieve indrukken. Een kritische beoordeling van dergelijke uitspraken volgens de methodologische regels („Situationslogik”) voert mijns inziens onherroepelijk terug naar het beginsel van de winstmaximering. Goed ondernemerschap betekent in een volkshuishouding met vrijheid van consumptie en produktie het benutten van de kansen, die de markt biedt. Bovendien wordt de suggestie, dat het marktmechanisme geen functie meer vervuld door de feiten weersproken.²⁾ De betekenis van de monetaire en fiscale politiek lijkt bovendien te worden onderschat.³⁾

De kwantitatieve aspecten van het inflatieverschijnsel kunnen zonder het begrip „institutionele economie” worden geanalyseerd. Indien men immers in een model van de expanderende economie als kwantiteitsfunctie aanneemt, dat het loonpeil stijgt overeenkomstig de toeneming van de produktiviteit in de snelst groeiende bedrijfstak (wage-leader), dan zal het gemiddelde prijsniveau stijgen. Voor een begrijpen van de werking van het economisch mechanisme kan het

¹⁾ G. Maynard, op. cit., p. 94.

²⁾ Zie bijv. W. G. Hoffmann, Die branchenmäßige Lohnstruktur der Industrie, Tübingen 1961.

³⁾ Vgl. H. Hoelen, Critische beschouwingen over de loon- en prijspolitiek der Nederlandse regering sinds 1954, De Economist, oktober/november 1962.

dan ter aanvulling dienstig zijn de concrete economische orde beschrijvend weer te geven.

Indien de monetaire autoriteiten in het kader van de economische politiek worden gedwongen de inflatoire ontwikkeling met monetaire middelen te onderdrukken, bijvoorbeeld omdat bepaalde groepen niet in de welvaart delen, dan ontstaat er stagnatie in het economisch leven. Blijven desondanks de vakbonden streven naar loonsverhogingen, die niet met de reële schaarsteverhoudingen overeenstemmen dan is het conflict realiteit. Op dat moment hebben wij echter niet meer te doen met een economische problematiek, maar met ordeningsvraagstukken. Het gaat er dan immers om, dat de organisatie en het optreden van de vakvereniging wordt afgestemd op loononderhandelingen in het micro-economisch vlak, waarbij de werkelijke marktverhoudingen zowel partieel als macro-economisch doorslaggevend moeten zijn voor het tot stand komen van de arbeidsvoorwaarden, want van deze schaarsteverhoudingen hangt het primair af op welke wijze de werknemers in de gestegen welvaart kunnen delen. ¹⁾ Nòch de juridische vormgeving van de maatschappij nòch de sociale betrekkingen zijn echter onderwerp van analyse in de economische theorie (zie paragraaf één).

5. Slotopmerkingen

De bovenstaande aantekeningen zijn bedoeld als een kritische bezinning op de economie als een *empirische wetenschap*. Zij zijn geschreven als een adhesiebetuiging aan het adres van de neo-klasieke theorie. Wellicht werd daardoor niet volledig recht gedaan aan andere opvattingen. Niettemin hoop ik op tenminste enige vragen van Drs. A. A. J. Smulders, die ik zeer erkentelijk ben voor zijn aansporing mijn gedachten in deze te verdiepen, een antwoord te hebben gegeven. ²⁾

Hoewel de methodologie en de moderne logica in de economie reeds vaker aan de orde waren ³⁾, komt het mij voor, dat aan de resultaten van deze analyses onvoldoende aandacht is geschonken. Het blijft echter te wensen, dat ook in de economie de verschillen in standpunt door middel van een rationele kritiek kunnen worden blootgelegd, omdat hiermede de vooruitgang en ontwikkeling van de economische wetenschap ten zeerste gediend is.

¹⁾ Zie ook het minderheidsstandpunt van W. Fellner en F. A. Lutz in: *The Problem of Rising Prices*, O.E.E.C., mei 1961, en Colin Clark, op. cit., pp. 52-53.

²⁾ Drs. A. A. J. Smulders, *Modellenbouw en economische realiteit*: commentaar, elders in dit nummer.

³⁾ Zie bijv. A. G. Papandreou, *Economics as a Science*, Chicago 1958.